

Empatian ja yhteisön laajentaminen taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen keinoin

Maria Huhmarniemi

Lapin yliopisto

Biografia

Maria Huhmarniemi (TaT) on taiteilija-tutkija, joka käsittelee pohjoiseen liittyviä kysymyksiä sekä ympäristöasioita, kuten ihmisen ja luonnon suhdetta sekä ympäristövastuullisuutta, -politiikkaa ja -etiikka. Hän työskentelee Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa lehtorina sekä erilaisissa taiteen, pedagogiikan ja aluekehityksen hankkeissa. Hän on julkaissut useita tutkimusartikkeleita ja toiminut myös julkaisujen toimittajana.

Abstrakti

Ympäristökriisit ja yksinäisyyden kokemukset haastavat taidekasvattajia ja taiteilijoita tuottamaan tilanteita, joissa osallistujat tuntevat yhteisöllisyyttä. Posthumanistinen filosofia suuntaa yhteisökäsitystä verkostoksi, joka sisältää myös ei-inhimillisen luonnon. Tässä visuaalisessa esseessä tarkastelen yhteisön laajentamista taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen keinoin taideperustaisessa toimintatutkimuksessa. Analysoin yhteisöllisyyttä luovan matkailun kontekstissa paikallisten ja vieraiden kohtaamisena sekä osallistavassa installaatiotaiteessa, joka pyrkii ohjaamaan vuorovaikutteisiin luontokokemuksiin. Esimerkeissäni taidekasvatus vaikuttaa matkailualle ja taidemaailmaan. Taidekasvatuksen ja taiteen tuottama yhteisö on avoimuuteen ja empaattisuuteen

pyrkivä ja vuorovaikutus on kehollista, sanatonta tai monikielistä. Yhteisöllisyys laajenee myös taiteilijatyöryhmiksi ja kollektiiveiksi, joissa taiteilijat tekevät yhteistyötä toisten taiteilijoiden, luonnonmateriaalien ja -elementtien kanssa.

Abstract

Environmental crises and experiences of loneliness challenge art educators and artists to create situations where participants feel they belong to a community. Posthumanistic philosophy directs the conception of community into a network that also includes the nonhuman nature. In this visual essay, I examine the expansion of the sense of community through the means of art education and community art in art-based action research. I analyse community in the context of creative tourism as an encounter between locals and guests, and in a participatory installation art that seeks to guide the audience into an interactive nature experience. In my examples, art education affects the tourism industry and the art world. The community produced by art education and art strives for openness and empathy, and the interaction is bodily, nonverbal or multilingual. Communality also expands into artist working groups and collectives, where artists collaborate with other artists, natural materials and other elements of nature.

Asiasanat

Yhteisötaide, luova matkailu, yhteisö, osallistava taide, taideperustainen toimintatutkimus

Keywords

Community art, creative tourism, community, participatory art, art-based action research

Kohti empaattisia yhteisöjä

Ympäristökriisit, posthumanistinen filosofinen ajattelu sekä lisääntyvät yksinäisyyden kokemukset haastavat taidekasvatusta ja yhteisötaidetta. Ympäristökriisien myötä tutkijat sekä taide- ja ympäristökasvatuksen kehittäjät peräänkuuluttavat entistä empaattisempaa ja vuorovaikutteisempaa luontokokemusta ja -suhdetta (Ylirisku, 2021; Värrä, 2018).

Posthumanistinen filosofia avaa perinteisen yhteisökäsityksen laajeneviksi verkostoiksi, jotka sisältävät myös ei-inhimillisen luonnon, kuten myös koneet ja muun materiaallisen maailman (Lummaa & Rojola, 2014; Tammi & Hohti, 2017). Samaan aikaan tutkijat ovat todenneet taiteeseen osallistumisen ehkäisevän yksinäisyyden kokemusta (Perkins ym., 2021). Arvojen ja elämäntapojen syvälinen muutos on todettu välttämättömäksi kasvatuksessa ekososiaaliseen sivistykseen (Salonen & Bardy, 2015; Soini & Birkeland, 2014) ja taidekasvatuksessa eko- tai luontokulttuuriseen kestävyteen (Huhmarniemi ym., 2020; Huhmarniemi, Jokela ym., 2021). Myös taiteellisen ja taideperustaisen tutkimuksen metodikirjallisuudessa peräänkuulutetaan tutkimusta, joka johtaa aiempaa empaattisempiin inklusiivisempiin yhteisöihin (Siegesmund & Cahnmann-Taylor, 2008).

Kuva 1: *Loitsutulet-*
tanssiesitys,
Kuva: Minna Kovero, 2021.

Kuva 2: *Loitsutulet-*
työryhmä. Kuva: Maija
Tavastila, 2021.

Tässä visuaalisessa esseessä kuvaan ja pohdin empatian ja yhteisön laajentamista taidekasvatuksen ja yhteisötaiteen keinoin taideperustaisessa toimintatutkimuksessa kahdessa pitkäkestoisessa tutkimusyhteistyössä. Luovan matkailun tutkimuksellinen kehittäminen on Lapin yliopistossa kohdentunut muun muassa ympäristötaiteen käyttöön matkailuympäristöissä (Jokela ym., 2018), osallistavaan käsityömatkailuun (Kugapi ym., 2020; Huhmarniemi, Kugapi ym., 2021) ja luontokuvauksesta juonnettuihin matkailupalveluihin (Jokela ym., 2020; Jokela & Huhmarniemi, 2020a). Tässä esseessä käsittelemäni työpajat on toteutettu Taideperustaisia palveluja matkailuun -hankkeessa, jota Euroopan aluekehitysrahasto ja Lapin liitto ovat rahoittaneet. Hankkeessa on konseptoitu ja pilotoitu matkailupalveluita, joissa hyödynnetään kuva- ja tanssitaiteilijoiden osaamista, paikalliskulttuureja ja pohjoista luontoa transformatiivisten kokemusten mahdollistajana. Kehittämistutkimus jatkaa tutkimustraditiota, jossa Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta on työskennellyt yhteistyössä matkailuyrittäjien kanssa 1990-luvulta alkaen yhteisötaiteen teorian ja tutkimuksen viitoittamana (Hiltunen, 1999, 2009). Taideperustaisten menetelmien kehittäminen matkailualalle on perustunut kestävän kehityksen tavoitteisiin tilanteessa, jossa matkailuelinkeino vaikuttaa voimakkaasti Lapin luontoon, kulttuuriin ja elinkeinoin. Kehittämistyö perustuu oletukseen, että taideperustaiset palvelut voisivat tukea matkailuelinkeinon ekologista, kulttuurista ja sosiaalista vastuullisuutta ja kestävyyttä.

Yksi esittelemäni produktio on osallistava installaatio, joka on toteutunut osana Acting on the Margins – Arts as a Social Sculpture (AMASS) -hanketta, joka on Euroopan Unionin Horisontti 2020 Transformations -ohjelmasta rahoitettu kansainvälinen tutkimushanke.

AMASS-hankkeessa tarkastellaan muun muassa kuvataidekasvatuksen ja kuvataiteen kokeiluita sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi Euroopan reuna-alueilla. Teos *Kohtaa puu* -on sisällynyt AMASS-hankkeen kokeiluihin. Sen tausta on myös kansainvälisten tapahtumien International Socially Engaged Art Symposium Finland (ISEAS) (Huhmarniemi & Juhola, tulossa) ja Art Äkäslöpolo yhteistyönä toteuttamassa taidetyöpajassa, jossa yhteisötaide on toiminut interventiona ympäristökonflikteihin kyläyhteisössä (Huhmarniemi, 2018, 2021a, b).

kuva 3: Tuohityöpajan päätöshetki. Kuva: Tatiana Kravtsov, 2020.

Taidekasvatus yhteisöissä

Yhteisön käsitteen laajentaminen posthumanistisessa taide- ja ympäristökasvatuksessa nousee kehollisuuden ja aineellisuuden merkityksellisyyttä korostavista ajattelutavoista sekä ihmisen sidosten tunnistamisesta monenlaisiin elämää ylläpitäviin verkostoihin (Datta, 2016; Tammi & Hohti, 2017; Rautio & Stenvall, 2018; Ylirisku, 2021). Taiteilijat ja taidekasvattajat pyrkivät lisäämään ihmisten vuorovaikutusta ja yhteistyötä ei-inhimillisen luonnon kanssa, kun posthumanistinen ajattelu vaikuttaa taidekasvatuksen strategioihin ja pedagogisiin valintoihin (Ainalinpää, 2009; de Oliveira & Lopes, 2016; Rousell & Fell, 2018; Ylirisku, 2021). Ylirisku (2021) ehdottaa, että taidekasvatuksella niin sanotusti outoutettaisiin normatiivisia ihmis-luontosuhteita sekä suuntauduttaisiin entistä vahvemmin kriittisiin, kokeellisiin, avoloppuisiin ja tieteenoaloja ylittäviin strategioihin ja toimintatapoihin.

Tässä esseessä tarkastelen uudenlaisten ihmis-luontosuhteiden mahdollisuutta luovan matkailun alalla pilotoiduissa työpajoissa sekä osallistavassa installaatiotaiteessa. Posthumanismin lisäksi taustalla on dialoginen ja pedagoginen käänne nykytaiteessa (Kantonen, 2010; Kester, 2004). Tarkastelemani produktiot ovat toteutuneet Lapissa, jossa perinne- ja paikalliskulttuurit ovat sidoksissa vuodenaikoihin ja luonnon elementteihin siten, että paikallisten identiteettejä määrittelevää kulttuuria voi luonnehtia luontokulttuuriksi. Taiteilijat ja taidekasvattajat voivat ylläpitää ja uudistaa luontokulttuuria. Yhteisötaiteen tekijät ja osallistajat toimivat osana laajenevaa ja verkostoitunutta yhteisöä osana luontokulttuuria, jossa luonnon toimijuus tunnustetaan ja sitä kunnioitetaan (Huhmarniemi ym., 2020).

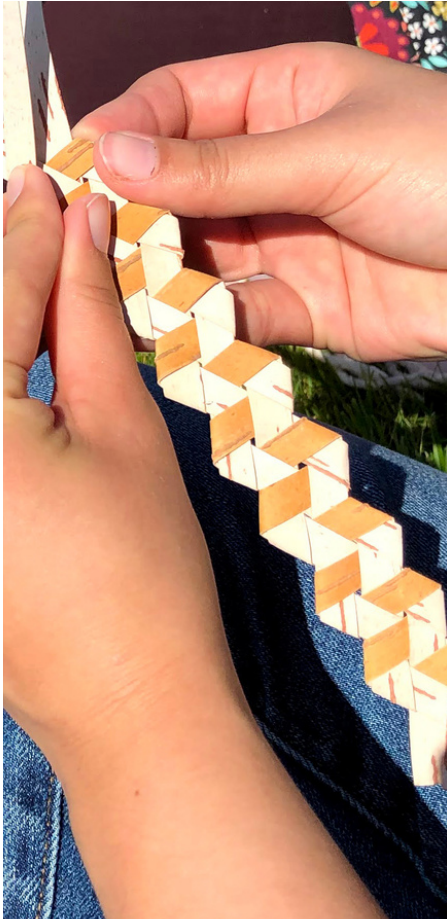
Yhteisöllisyys voi olla avointa tai muut poissulkevaa. Empatiatutkija Sami Keto (2018) on kuvaillut, että sosiaalisuutemme rajat vaikuttavat empatian kohteemme laajuuteen. Hän esittää, että on tärkeää pyrkiä olemaan tekemisissä monenlaisten ihmisten ja ihmisryhmien sekä eläinten kanssa ja laajentaa empatian piiriä tiedostaen, että ihmiskunta jakaa maapallon muun elämän kanssa (Keto, 2018). Empatiatutkimus siirtää ihmistä pois keskiöstä, kuten Yliriskun (2021) mukaan myös kriittiset, feministiset ja posthumanistiset teoriat. Taidekasvatukselle ja taiteelle siirtymä on haastava: ihmisyyden on edelleen taiteen tekijyyden ja kokijuiden ytimessä, vaikka erilaisia posthumanistisia taide- ja taidekasvatuskokeiluita tehdään enenevässä määrin.

"Kun jokaisessa kortissa on erilaiset puunsyyt ja mehiläisvärereissä tuoksu ja muita aisteja, tekniikka avaa itsessään luonnon voimien luonnetta: kaikkea ei voi hallita, mutta voi oppia elämään ja luomaan mukana. Loitsutulissa puukortit ja mehiläisvahavärit toimivat luontosuhteen vahvistajana."
-Taiteilija Minna Kovero, sähköpostiviesti Huhmarniemelle

kuva 4: Yksityiskohta *Loitsutulet*-työpajan mehiläisvärimaalauksesta. Kuva: Minna Kovero, 2020.

Taideperustaisen toimintatutkimuksen muutoshakuinen tiedontarve

Kuva 5: Tuohityön tekeminen. Kuva: Tatiana Kravtsov, 2020.

"Mieleeni jäi, että yksi osallistuja sanoi rakastuvansa koivun tuoheen. Toinen totesi, että hänestä tuntuu, kuin hänen venäläiset esi-isänsä auttaisivat häntä tässä perinnekäsityössä. Tämä oli kiinnostavaa yhteisöllisyyden näkökulmasta."

-Maria Huhmarniemi, Kravtsoville kerrottu työpajan osallistumisen reflektio

Taidekasvatuksen ja taiteen aloilla on tiedontarvetta, joka liittyy ratkaisujen hakemiseen, kestävän kehityksen edistämiseen ja nyky-yhteiskunnan haasteisiin vastaamiseen. Taideperustainen toimintatutkimus on tutkimusstrategia, joka nousee muutoshakuisesta tiedontarpeesta (Jokela, 2019; Jokela & Huhmarniemi, 2020b). Lähestymistavan tyypillisenä tavoitteena on kehittää taidepedagogiikkaa ja dialogista nykytaidetta, kuten myös tässä tutkimuksessani.

Taideperustaiset toimintatutkimuksen juuret ovat taideperustaisessa ja taiteellisessa tutkimuksessa sekä toimintatutkimuksessa (Huhmarniemi, 2016). Näissä tutkimusstrategioissa korostetaan reflektiivisyyttä, ratkaisukeskeisyyttä ja toimivan teorian kehittämistä. Taideperustainen toimintatutkimus on saanut vaikutteita myös yhteisötaiteen teorioista ja toimintatavoista, joissa tavoitteena on vaikuttaminen luomalla vuorovaikutustilanteita taiteen keinoin (Hiltunen, 2009). Taideperustainen toimintatutkimus etenee syklisesti sisältäen suunnittelun, toiminnan ja arvioinnin vaiheita. Arviointi on usein yhdistelmä itsereflektiivisyyttä sekä dokumenttien analysointia ja rinnastamista muihin teoksiin ja tutkimuksiin.

Taideperustaisessa toimintatutkimuksessa prosessiin sisältyvät ja lopputuloksena esitetyt produktiot dokumentoidaan tutkimusaineistoksi (Huhmarniemi & Jokela, 2020b). Tässä esseessä arviointini on reflektiivistä ja aineistona on kehittämistutkimuksessa syntyneitä produktioita: teoksia, jotka pyrkivät synnyttämään muutosta visuaalis-esteettisesti kiehtoen, moniaistisesti havahduttaen ja arvokeskustelua ja pohdintaa herättäen. Produktiot ovat siis muutokseen pyrkivän tutkimuksen interventioita.

Reflektioni kohdistuu teosten arviointiin yhteisöllisyyden ja empatian laajentamisessa: ei taiteilija-tutkijan omaan rooliin ja oman toiminnan ymmärtämiseen. Taiteilijoiden ja osallistujien reflektioiden otteet ovat sähköpostiviesteistä ja ne on julkaistu henkilöiden luvalla. Taideperustaista toimintatutkimusta tehdään erilaisissa ryhmissä, joissa on jäseninä taiteilijoita ja tutkijoita eri tieteenaloilta, tai vielä laajemmissa verkostoissa erilaisten ryhmien, organisaatioiden, taidetapahtumien ja kehittämishankkeiden välissä. Moninaisista yhteistyömuodoista haetaan sekä käytännön toiminnan resurssija että vaikuttavuutta tutkimusprosessin ja tulosten laajetessa verkostomaisesti. Tässä visuaalisessa esseessä käsittelemissäni produktioissa taiteilijat ovat osallistuneet toistensa toteuttamiin osallistaviin teoksiin, reflektoineet kokemuksiaan vuorovaituksessa muiden taiteilijoiden ja tutkijoiden kanssa ja aloittaneet uusia kanssataiteilijuuksia.

Kuva 6. Tatiana Kravtsov esittelee tuohta materiaalina. Kuva: Elina Härkönen, 2020.

Puiden ja revontulten kohtaamisia

Taiteilija-tutkija Tatiana Kravtsov työskenteli Taideperustaisia palveluja matkailuun hankkeessa suunnitellen ja kokeillen tuohityöpajaa kesämatkailupalveluna (Kravtsov ym., tulossa). Työpajassa käytettiin materiaalina koivun tuota ja tekniikkana perinteistä tuohityötä (kuvat 3 & 5–7). Työpaja koostui Kravtsovin alustuksesta tuoheen materiaalina ja tuohitöiden perinteisiin. Sen jälkeen Kravtsov opetti osallistujaryhmälle, miten tuohesta voi tehdä nykyaikaisen rannekorun. Kehittämistutkimuksessa Kravtsov kokeili työpajaa kaksi kertaa osallistujaryhmille, joissa oli mukana paikallisia rovaniemeläisiä ja taustaltaan ulkomaalaisia (Kravtsov ym., tulossa). Keskustelut työpajan osallistujien kanssa sisälsivät työpajan reflektointia ja niiden nauhoitteet toimivat tutkimusaineistona, jonka avulla on arvioitu työpajan toimivuutta (Kravtsov ym., tulossa).

Kuva 7: Tuohityöpajan kokeilu puistossa. Kuva: Tatiana Kravtsov, 2020.

Yksi taiteilijoista työsti puun kohtaamisen ohjeeksi harjoituksen, jota toinen taiteilija oli aiemmin käyttänyt yhteisötaiteen menetelmänä. "Mie käytän tätä harjoitusta, se oli mulla niin voimakas kokemus, että haluan jakaa sen." - viesti Huhmarniemelle.

Kohtaa puu on osallistava installaatio, jonka tavoitteena on elvyttää ihmisten puusuhteita (kuvat 8–9). Taiteilijana on Huhmarniemi yhteistyössä muutamien ISEAS 2020 -symposiumiin osallistuneiden taiteilijoiden kanssa. Teoksen taustalla oli Powers of Nature yhteisötaidetyöpaja, jonka Huhmarniemi, Francis Joy, Hugo Peña ja Smaranda Moldovan toteuttivat laajentaakseen yhteisöllisyyden kokemusta ihmistä luonnonelementteihin ja -henkiin. Toisaalta taustalla vaikutti myös rovaniemeläinen Puiden ystävät -yhteisö, johon kuuluu useita taiteilijoita, ja jonka tarkoituksensa on lisätä puiden arvostusta Rovaniemellä. Kanssataiteilijat olivat yhteisötaidetyöpajan toteuttajia ja osallistujia ja he kirjoittivat teoksen puiden kohtaamisen ohjeita. Huhmarniemen roolina oli teoskonseptin ideointi, taiteellis-esteettinen suunnittelu ja toteuttaminen. Teos osallistaa näyttelyyleisöä siten, että se sisältää puiden kohtaamisten harjoitteiden ohjeita. Teos koostuu seinäkollaasista, jaettavista korteista sekä Instagram-tilistä. Korteissa ja Instagramissa on ohjeita puiden kohtaamiseen monilla eri kielillä. Teoskonseptin lähtökohtana oli taide- ja ympäristökasvatusajattelu empaattisten ja vuorovaikutteisten luontosuhteiden vahvistamisessa sekä osallistujien johdattaminen yhteisöllisyyden kokemukseen puiden ja luonnon henkien kanssa. Sen ajankohtaisuus liittyi koronapandemiaan, ihmisten välisten kohtaamisten rajoittamiseen sekä metsän hengellisen luontokokemuksen merkitykseen luotokadon torjumisen yhtenä perusteena (Huhmarniemi, 2021a).

Kuva 8–9: Maria Huhmarniemi ja kanssataiteilijat Francis Joy, Misha del Val, Hugo Peña, Amir Abdi, Tanja Koistinen, Raisa Raekallio ja Smaranda Moldovan. *Kohtaa puu*, 2021, osallistava installaatio (kuvakollaasi seinällä, jaettavat kortit, instagram @encounteratree), 1782 mm X 5940 mm. Teos ISEAS: Keskustelu -näyttelyssä. Kuva: Marko Junttila, 2021.

Loitusutulet – Language of Auroras on taiteilija-muotoilija Minna Koveron kehittämä ja konseptoitu teoskokonaisuus luovan matkailun palveluksi. Teos johdattaa osallistujat, kuten matkailijaryhmät, revontulikokemukseen. Palvelu koostuu tanssi- ja musiikkiesityksestä, joka representoi revontulten vaiheita ja ”tanssia” taivaalla (kuvat 1 & 10), taiteilijoiden ja yleisön välisestä keskustelusta sekä työpajasta, jossa osallistujat sulattavat mehiläisvahaväriä puukortteille revontulikuvikseen (kuvat 4 & 11). Palvelun pilotit on dokumentoitu videoiksi, joita on käytetty arvioinnin aineistona ja kehittämisen työkaluna. Keskusteluissa osallistuvan yleisön kanssa on noussut esiin, että palvelukokonaisuus on hyvin moniaistinen sisältäen musiikin, esiintymisasut, liikkeitä ja tuoksutkin. Kovero on kehittänyt *Loitusutulet*-kokonaisuuden Maisemapiiri-työryhmän kanssa. Työryhmään kuuluvat Koveron lisäksi kuvataiteilija Eliina Hurtig, tanssija Pia Lindfors ja viulun soittaja Anniina Poikela (kuva 2).

Kuva 10: *Loitusutulet*. Kuva: Minna Kovero, 2021.

Kuva 11:
Loitusutulet-työpaja.
Kuva: Tatiana
Kravtsov, 2020.

Tuohi ja mehiläisvahavärit sekä yhteisöllisyyden ja puun kohtaamisen teemat yhtyivät *Luopuu*-teoksessa, jonka taiteilijat Minna Kovero ja Niina Oinas toteuttivat *Kumma Puutarha* -ympäristötaidenäyttelyyn Rovaniemellä kesällä 2021. Taiteilijat ohjasivat taidetyöpajoja, joissa osallistujat maalasivat mehiläisvahaväreillä tuohelle. Osallistujaryhminä olivat ikäihmisten ryhmä sekä avoin taidetyöpaja, johon kuka vain sai osallistua. Teoksen nimi, *Luopuu*, assosioi luovuuteen, puuhun ja luopumiseen. Osallistuminen oli merkityksellistä lisääntyneen yksinäisyyden aikakaudella. Samalla keskusteluissa mahdollistui yksinäisyyden kokemuksen jakaminen keskustellen.

- "Erityisesti avoimissa työpajoissa korostui koronan aiheuttamat yksinäisyyden tunteet, kohtaamisen ilo ja taiteellisen heittäytymisen tuoma vapautuminen."
- taiteilija Niina Oinas, sähköpostiviesti Huhmarniemelle

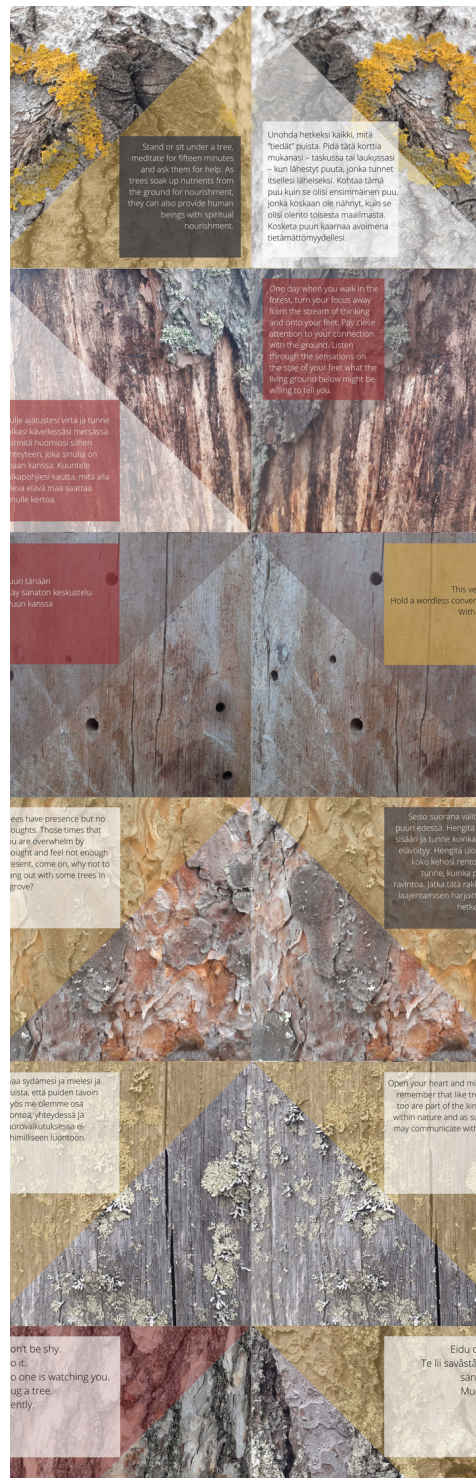

Kuva 12–13. Minna Kovero ja Niina Oinas (2021). *Luopuu*. Tuohi, mehiläisvahavärit ja tervanaru. *Kumma puutarha* -ympäristötaidetapahtuma, Rovaniemi. Kuva: Maria Huhmarniemi

Arviointi: miten produktiot toimivat?

Tuohityöpajan, *Loitsutulien*, *Kohtaa puu* -installaation ja *Luopuun* taustalla on hyvin käytännöllinen yhteisöllisyyden laajentamisen ja luontosuhteiden syventämisen tavoite. Näissä kaikissa neljässä produktiossa yhteisöllisyys on tarkoittanut sekä ihmisten välisyyttä että luontoyhteyttä. *Tuohityöpaja* ja *Loitsutulet* synnyttivät dialogia paikallisten ja matkailijoiden välille työpajoihin sisältyneissä keskusteluissa. *Kohtaa puu* -teoksessa välinen yhteisöllisyys toteutui taiteilijaryhmän yhteistyönä ja *Luopuu*-teoksessa kahden taiteilijan ja osallistujaryhmien yhteisöllisyytenä. Kaikki teokset olivat yhteisöllisyydeltään siinä mielessä inklusiivia, että ne olivat monikielisiä ja niissä ohjattiin osallistujia sanattomaan, keholliseen ja moniaistiseen vuorovaikutukseen. Siten kielitaidottomuus ei muodostunut yhteisöllisyyden kokemuksen esteeksi matkailupalveluissa ja taidenäyttely-yhteisössä. Esimerkiksi *Kohtaa puu* -teoksessa on ohjeita kuudellatoista kielellä (kuvat 14 & 15). Inklusiivisuus toteutui produktioissa myös siten, ettei osallistuminen edellyttänyt erityistä taiteen tuntemista tai teknisiä taitoja.

Empatiaan liittyy kyky omaksua toisen näkökulma: luoda emotionaalinen side toisen kanssa (Brown ym., 2019). Kun haluaa olla empaattinen, on hankittava kokemuksia, jotka synnyttävät toveruuden tunteita (Peloquin, 1996). Yhteisöllisessä taiteen tekemisessä näitä toveruuden kokemuksia voi syntyä vuorovaikutuksen, keskustelujen ja yhdessä tekemisen myötä ihmisten välille. Mutta miten empaattisuutta voi laajentaa taiteen kautta ei-inhimilliseen luontoon Keton (2018) tarkoittamalla tavalla? Peloquin (1996) mukaan moniaistisuus on välttämätöntä empatian kokemiseksi. *Tuohityöpajassa* ja *Loitsutulissa* moniaistisuus toteutui muun muassa materiaalien tunnun, tuoksujen ja visuaalisuuden kautta. Tuohityöpajasta kootun aineiston analysointi onkin osoittanut, että osallistujien empaattinen suhde puihin lisääntyi työpajan aikana (Kratvsov ym., tulossa). *Kohtaa puu* -teoksesta ja *Loitsutulet*-esityksestä ja työpajasta ei kuitenkaan ole vastaavaa aineistoa koottuna osallistumisen transformatiivisuuden näkökulmasta. Produktiot kuitenkin esittävät ja välittävät sensitiivisiä ja empaattisia luontosuhteita sekä lappilaista luontokulttuurin nyky-yhteiskuntaan.

Kuva 14: Yksityiskohta *Kohtaa puu* -teoksesta. (Maria Huhmarniemi ja kanssataiteilijat Francis Joy, Misha del Val, Hugo Peña, Amir Abdi, Tanja Koistinen, Raisa Raekallio ja Smaranda Moldovan, 2021). Kuva: Maria Huhmarniemi.

Nikolić ja Skinner (2019) ovat tarkastelleet posthumanistisen ja uusmaterialistisen yhteisöllisyyden laajenemista ekologisesti ja yhteisöllisesti orientoituneessa taiteessa, kuratoinnissa ja aktivismissa. Heidän mukaansa posthumanistisen taiteen ydinkysymys ei ole tuottaa uutta yhteisöä, vaan pitää huolta toiseudesta, joka on aina kuulunut yhteisöön. Tämän välittämisen, huolenpidon ja inklusiivisuuden ei tulisi rajautua tiede- ja taidemaailmaan (Nikolić ja Skinner, 2019). Kun taideperustaisia esityksiä ja työpajoja kehitetään taide- ja tiedeyliopistossa ja toteutetaan matkailualan kontekstissa, tiede- ja taidemaailman ylittämistä tapahtuu luontevasti. Arkeen posthumanistinen yhteisöllisyys voi laajeta, kun taitetyöpaja toteutuu esimerkiksi ikäihmisten palvelukodissa ja esitetään kaupunkipuistossa, kuten *Luopuu*-teoksessa. Myös sosiaalinen media siirtää nykytaiteen kohtaamista taidemaailmasta keskelle elämää, kuten *Kohtaa puu* -teoksen Instagram-julkaisuissa.

Taideperustaisen tutkimuksen arvioinnista ja validoinnista on paljon keskustelu tutkimuskirjallisuudessa (Barone & Eisner, 2012; McNiff, 2013; Siegesmund & Cahnmann-Taylor, 2008). McNiff (2013) ehdottaa mahdolliseksi arviointikriteereiksi tutkimuksen transformatiivisuuden, visionäärisuuden ja taiteellisen haasteellisuuden. Transformatiivisuutta voinee arvioida vain osallistujien kokemusta välittävistä aneistoista, kuten keskustelujen dokumentoinneista. Visionäärisuutta ja taiteellisen haasteellisuutta on puolestaan vaikea määrittää. Tässä esseessä käsittelemäni produktiot ovat kuitenkin Suomen Lapin kuvataidekentässä sekä luovan matkailun kontekstissa soveltavan taiteen ja nykytaiteen alaa kehittäviä. Tämä ilmenee muun muassa jatkuvasti uudelleen organisoituvina taiteilijoiden työryhminä ja yhteisömuotoina, joissa taiteilijat kehittävät ilmaisuaan ja työtapojaan yhteistyössä toisensa ja osallistuvien yhteisöjen kanssa. Taide sosiaalisena väistökseenä näyttäytyykin tarkastelemissani produktiossa taiteilijoiden ja laajenevien yhteisöjen luovina ja oppivina verkostoina. Oppiminen kohdistuu sekä yhteisöllisyyden eri muotoihin, että luonnosta saatujen materiaalien käyttöön. Esimerkiksi tuohi ja mehiläisvahavärit on omaksuttu taiteilijoilta toisille ja kiinnostunut puusuhteeseen ilmenee useissa teoksissa. Produktiot ovat oppimisprosesseja sekä tekijöille että osallistuville yksilöille ja yhteisöille kuten taideperustaisessa toimintatutkimuksessa yleensä (Jokela & Huhmarniemi, 2020b).

Taiteellinen haasteellisuus tuohityöpajassa, *Loitsutulissa*, *Kohtaa puu*, ja *Luopuu* -teoksissa liittyy Yliriskun (2021) peräänkuuluttamaan ei-inhimillisten toimijuuksien tunnistamiseen ja uudenlaisen yhteisöllisyyden repsentoimiseen ja välittämiseen taiteen keinoin. Tätä haastetta ei mielestäni ole vielä riittävästi vastattu: empatian ja yhteisön laajentamiseen taiteessa on edelleen kasvava tarve.

Kuva 15: Yksityiskohta *Kohtaa puu* -teoksesta. (Maria Huhmarniemi ja kanssataiteilijat Francis Joy, Misha del Val, Hugo Peña, Amir Abdi, Tanja Koistinen, Raisa Raekallio ja Smaranda Moldovan, 2021). Kuva: Maria Huhmarniemi.

Johtopäätökset

Posthumanistinen filosofia, joka suuntaa yhteisökäsitystä luontosuhteiden verkostoksi, vaikuttaa luovan matkailun kehittämiseen, taidekasvatukseen ja nykytaiteeseen. Yhteisön laajentaminen ei-inhimilliseen luontoon on tavoite ja tulos produktioissa, joita on toteutettu taiteen-, kulttuurin ja luovan matkailun konteksteissa Lapissa. Yhteisöllisyyden voi kokea laajenevaksi sensitiivisissä, empaattisissa ja moniaistisissa kohtaamisissa ihmisten ja muun luonnon välillä. Vuorovaikutuksen kehollisuus, visuaalisuus ja monikielisyys mahdollistavat syntyvän yhteisöllisyyden avoimuutta ja inklusiivisuutta. Samalla taiteilijoiden välinen yhteistyö lisääntyy synnyttäen kollektiiveja, työryhmiä ja erilaisia kanssataiteilijuuksien muotoja, jotka sulauttavat tekijyyttä, osallistumista ja taiteen kokemista. Taide sosiaalisena veistoksena sisältää myös taiteilijoiden yhteistyön monimuotoisuuden. Posthumanistinen yhteisöllinen taide vastaakin monin tavoin yksinäisyyden haasteeseen, mutta edelleen kehittämistyölle, tutkimukselle ja taideperustaisten menetelmien käyttöön otolle on tarvetta.

Kiitos:

Tutkimus on toteunut osana Acting on the Margins – Arts as Social Sculpture tutkimusta, jonka rahoittaja on Euroopan Unioni Horizon 2020 tutkimus- ja innovaatio-ohjelma, sopimusnumero 870621.

Tarkastellut teokset ovat liittyneet myös Taideperustaisia palveluja matkailuun -hankkeeseen (EAKR) sekä International Socially Engaged Symposium of Art, Art Äkäslompola ja *Kumma puutarha* -taidetapahtumiin.

Lähteet

- Ainalinpää, E. (2009). *Elämäsidonnoisista vuorovaikutustarkasteluista kestävyystavoitteiseen taidetoimintaan*. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 386.
- Barone, T., & Eisner, E. (2012). *Arts based research*. Sage.
- Brown, K., Adger, W. N., Devine-Wright, P., Anderies, J. M., Barr, S., Bousquet, F., . . . Quinn, T. (2019). Empathy, place and identity interactions for sustainability. *Global Environmental Change*, 56(May), 11–17. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.03.003>
- Datta, R. (2016). How to practice posthumanism in environmental learning: Experiences with North American and South Asian Indigenous communities. *The IAFOR Journal of Education*, 4(1), 52–64. <https://doi.org/10.22492/ije.4.1.03>
- Hiltunen, M. (1999). *Arktinen aktio: Eräissä pohjoisissa taidetapahtumissa vaikuttavat taidekäsitykset yhteisöllisen taidekasvatuksen näkökulmasta*. Lisensiaattityö, Lapin Yliopisto.
- Hiltunen, M. (2009). *Yhteisöllinen taidekasvatus: Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä*. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 160, Lapin yliopistokustannus.
- Huhmarniemi, M. (2016). *Marjamatkoilla ja kotipalkisilla : keskustelua lapin ympäristökonflikteista nykytaiteen keinoin*. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 324. <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/62388>
- Huhmarniemi, M. (2018a). Art Äkäslompola: yhteisöllisyyttä ja vastarintaa. Teoksessa M. Jokela, M. Huhmarniemi, & T. Issakainen (toim.), *Ympäristötaidetta Lapin matkailuun* (s. 157–161). <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201811061415>.
- Huhmarniemi, M. (2018b). Forest talks to us – art and coping with forest disputes. *ART Education VISUAL Journal IMAG*, 2011(11). <https://doi.org/10.24981/2414-3332-11.2021-8>
- Huhmarniemi, M. (2021). Art-based events for conflicted communities: Engaging and educating through art. *international journal on education through art*, 17(2), 271–280. https://doi.org/10.1386/eta_00065_3
- Huhmarniemi, M., Hiltunen, M., & Jokela, T. (2020). Pöheikön kutsu: Taideperustaista ympäristökasvatustapohjoisen luontokulttuurissa. Teoksessa K. Kyrönlampi, T. Mäkitalo, & M. Uitto (toim.), *Esi- ja alkuopetuksen käsikirja* (s. 199–222).
- Huhmarniemi, M., Jokela, T., & Hiltunen, M. (2021). Paradigm shifts in northern art, community and environment studies for art teacher education. *SocialSciences & Humanities Open*, 4(1), 100181. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2021.100181>
- Huhmarniemi, M., & Juhola, K. (Tulossa). International art symposium as a space of knowledge creation and creative engagement. Teoksessa C.-C. Lin & R. Irwin (toim.), *Transversalities: International perspectives on community art education*. Intellect.
- Huhmarniemi, M., Kugapi, O., Miettinen, S., & Laivamaa, L. (2021). Sustainable future for creative tourism in Lapland. Teoksessa N. Duxbury, S. Albino, & C. Pato Carvalho (toim.), *Creative tourism: Activating cultural resources and engaging creative travellers* (s. 239–253). Cabi International.
- Jokela, T. (2019). Arts-based action research in the north. Teoksessa G. W. Noblit (toim.),

- Oxford research encyclopedia of education*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.522>
- Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2020a). Expanding nature photography: Fostering an innovative use of cultural ecosystem services in the arctic. Teoksessa T. Jokela & G. Coutts (toim.), *Relate North: Traditions and innovation in art and design education* (s. 46–69).
- Jokela, T., & Huhmarniemi, M. (2020b). Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä. Teoksessa T. Jokela, M. Huhmarniemi, & J. Paasovaara (toim.), *Luontokuvaus soveltavana taiteena* (s. 39–61). Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-202-3>
- Jokela, T., Huhmarniemi, M., Haataja, C., & Issakainen, T. (toim.) (2018). *Ympäristötaidetta Lapin matkailuun*. Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-094-4>
- Jokela, T., Huhmarniemi, M., & Paasovaara, J. (toim.) (2020). *Luontokuvaus soveltavana taiteena*. Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-202-3>
- Kantonen, L. (2010). *Ankaraa ja myötätuntoista kuuntelua: keskustelemaa kirjoitusta paikkasidon naisesta taiteesta*. Kuvataideakatemia.
- Kester, G. (2004). *Conversation pieces: Community and communication in modern art*. University of California Press.
- Keto, S. (2018). Mihin jengiin kuulut? – eli mitens osiaalisuutemme rajat vaikuttavat empatian piirimme laajuuteen. Teoksessa S. Keto & E. Aaltola (toim.), *Empatia: Myötäelämisen tiede* (s. 249–265). Into.
- Kravtsov, T., Kugapi, O., & Huhmarniemi, M. (Tulossa). Enhancing empathy in creative tourism. Teoksessa M. Sarantou, E. Mikkonen, & S. Miettinen (toim.), *Empathy and business transformations*. Routledge.
- Kugapi, O., Huhmarniemi, M., & Laivamaa, L. (2020). A Potential treasure for tourism – Crafts unemployment and a cultural experience service in the Nordic North. Teoksessa A. Walmsley, K. Åberg, P. Blinnikka, & G. T. Jóhannesson (toim.), *Tourism employment in Nordic countries: Trends, practices, and opportunities* (s. 77–99). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-47813-1>
- Lummaa, K., & Rojola, L. (2014). *Posthumanismi*. Eetos.
- McNiff, S. (2013). A critical focus on art-based research. Teoksessa S. McNiff (toim.), *Art as research: Opportunities and challenges* (s. 109–116).
- Nikolić, M., & Skinner, S. (2019). Community. *Philosophy Today*, 63(4), 887–901. <https://doi.org/10.5840/philtoday202014299>
- de Oliveira, T. R. M., & Lopes, D. B. (2016). On the limits of the human in the curriculum field. *Curriculum inquiry*, 46(1), 110–125. <https://doi.org/10.1080/03626784.2015.111351>
- Peloquin, S. M. (1996). Art: An occupation with promise for developing empathy. *American Journal of Occupational Therapy*, 50(8), 655–661. <https://doi.org/10.5014/ajot.50.8.655>
- Perkins, R., Mason-Bertrand, A., Tymoszuk, U., Spiro, N., Gee, K., & Williamon, A. (2021). Arts engagement supports social connectedness in adulthood: Findings from the HEartS survey. *BMC public health*, 21(1), 1208. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11233-6>
- Rousell, D., & Fell, F. (2018). Becoming a work of art: Collaboration, materiality and posthu-

- manism in visual arts education. *International Journal of Education Through Art*, 14(1), 91–110. https://doi.org/10.1386/eta.14.1.91_1
- Salonen, A., & Bardy, M. (2015). Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. *Aikuiskasvatus*, 35(1), 4–15.
- Siegesmund, R., & Cahnmann-Taylor, M. (2008). Tensions of arts-based research in education reconsidered. Teoksessa M. Cahnmann-Taylor & R. Siegesmund (toim.), *Arts-based research in education: Foundations for practice* (s. 231–246). Routledge.
- Soini, K., & Birkeland, I. (2014). Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum*, 51, 213–223.
- Tammi, T., & Hohti, R. (2017). Lasten osallistuminen ja posthumanistinen ontologia: urittuvaa ja emergenttiä kartoittamassa. *Kasvatus & Aika*, 11(1), 69–83. http://www.kasvatus-ja-aika.fi/dokumentit/a5_0104171252.pdf
- Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Vastapaino.
- Ylirisku, H. (2021). *Reorienting environmental art education*. Väitöskirja, Aalto University publication series doctoral dissertation 9/2021.